

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ЗАҢ ФАКУЛЬТЕТІ
ЮРИДИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
FACULTY OF LAW

ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ, ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЖӘНЕ КРИМИНАЛИСТИКА КАФЕДРАСЫ
КАФЕДРА УГОЛОВНОГО ПРАВА, УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА И КРИМИНАЛИСТИКИ
DEPARTMENT OF CRIMINAL LAW, CRIMINAL PROCEDURE AND CRIMINALISTICS

**«Сот және құқық қорғау жүйесін дамытудың тұжырымдамалық бағыттары:
республикалық және халықаралық-құқықтық тәжірибе»**

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ

(16-шы жыл сайынғы Халиков оқулары)

МАТЕРИАЛЫ

международной научно-практической конференции

**«Концептуальные направления развития судебной и правоохранительной
системы: республиканский и международно-правовой опыт»**

(16-е ежегодные Халиковские чтения)

MATERIALS

of the international scientific and practical conference

**«Conceptual directions of development of the judicial and law enforcement system:
republican and international legal experience»**

(16th annual Khalikov readings)

**23 ақпан 2024 жыл
Қазақстан Республикасы,
Алматы қаласы**

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЗАҢ ФАКУЛЬТЕТІ
ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ, ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЖӘНЕ
КРИМИНАЛИСТИКА КАФЕДРАСЫ

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
ЮРИДИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УГОЛОВНОГО ПРАВА, УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА И
КРИМИНАЛИСТИКИ

AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY
FACULTY OF LAW
DEPARTMENT OF CRIMINAL LAW, CRIMINAL PROCEDURE AND
CRIMINALISTICS

**«СОТ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ЖҮЙЕСІН ДАМУДЫҢ
ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ БАҒЫТТАРЫ: РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ЖӘНЕ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ТӘЖІРИБЕ»**

(16-ші жыл сайынғы Халиков оқулары)

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары
23 ақпан 2024 ж.

**«КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ СУДЕБНОЙ И
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ: РЕСПУБЛИКАНСКИЙ И
МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ ОПЫТ»**

(16-е ежегодные Халиковские чтения)

Материалы международной научно-практической конференции
23 февраля 2024 г.

**«CONCEPTUAL DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF THE JUDICIAL AND
LAW ENFORCEMENT SYSTEM: REPUBLICAN AND INTERNATIONAL LEGAL
EXPERIENCE»**

(16th annual Khalikov readings)

Materials of the international scientific and practical conference
23 february 2024

Алматы
Қазақ университеті
2024

УДК 343
ББК 67.71
С 67

Редакционная коллегия:

Р.Е.Джансараева, А.К.Жанибеков, С.Б.Дузбаева,
А.Б.Шарипова (отв.секретарь сборника).

Сот және құқық қорғау жүйесін дамытудың тұжырымдамалық бағыттары: республикалық және халықаралық-құқықтық тәжірибе = Концептуальные направления развития судебной и правоохранительной системы: республиканский и международно-правовой опыт = Conceptual directions of development of the judicial and law enforcement system: republican and international legal experience: мат-лы междунар. науч-прак. конф.- Алматы: КазНУ им.аль-Фараби, 2024.- 196 с. – Англ., каз., рус.

ISBN 978-601-7427-88-7

В сборнике рассматриваются актуальные вопросы судебной системы Республики Казахстан и зарубежный опыт, деятельность судов, кодекс о судейской этики, конфликт интересов в судебной системе, общественный контроль за деятельностью судебной системы; выявление проблем судебной защиты прав человека и гражданина, а также обмен научными результатами, мнениями представителей науки, практических работников и судей.

Предназначен для преподавателей, докторантов, магистрантов, студентов вузов и научного сообщества.

УДК 343
ББК 67.71

ISBN 978-601-7427-88-7

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2024

ОНЛАЙН ҚЫЛМЫСТАРДЫ ТЕРГЕУ КЕЗІНДЕ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАРДЫ ҚОРҒАУ

Әпсімет Н.М.

*әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Заң факультеті І курс докторанты,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.*

Алимкулов Е.Т.

*әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-нің заң факультеті
қылмыстық құқық, қылмыстық іс жүргізу және криминалистика
кафедрасының доценті, заң ғылымдарының кандидаты,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.,*

Аннотация. Мақала құқықтық жүйені цифрлық дәуірдің қиындықтарына бейімдеудің маңызды маңыздылығын көрсетеді. Авторлар киберқылмыс контекстінде конституциялық құқықтарды қорғаудың теориялық және практикалық аспектілерін талдайды, заңнама мен тергеу тәжірибесінің қазіргі жағдайын көрсетеді, халықаралық тәжірибені қарастырады. Заңнаманы жаңарту, құқық қорғау органдарын даярлауды жақсарту және жаңа технологияларды енгізу қажеттілігіне ерекше назар аударылады. Мақалада цифрлық кеңістіктегі құқықтық қорғауды күшейту және онлайн алаяқтықпен тиімді күресу заңнамалық бастамаларды, білім беруді және технологиялық инновацияларды біріктіретін кешенді тәсілді қажет ететінін атап көрсетеді. Бұл азаматтардың құқықтары мен бостандықтары қорғалатын қауіпсіз цифрлық органы құру үшін маңызды.

Түйін сөздер: онлайн-алаяқтық, конституциялық құқықтарды қорғау, киберқылмыстар, заңнама, құқық қорғау органдары, сандық қауіпсіздік, халықаралық тәжірибе.

Защита конституционных прав при расследовании онлайн-преступлений

Аннотация. Статья, посвященная защите конституционных прав при расследовании онлайн-мошенничества, подчеркивает важную важность адаптации правовой системы к вызовам цифровой эпохи. Авторы анализируют теоретические и практические аспекты защиты конституционных прав в контексте киберпреступности, отражают современное состояние законодательства и следственной практики, рассматривают международный опыт. Особое внимание уделяется необходимости обновления законодательства, улучшения подготовки правоохранительных органов и внедрения новых технологий. В статье подчеркивается, что усиление правовой защиты в цифровом пространстве и эффективная борьба с онлайн-мошенничеством требует комплексного подхода, сочетающего законодательные инициативы, образование и технологические инновации. Это важно для создания безопасной цифровой среды, в которой защищены права и свободы граждан.

Ключевые слова: онлайн-мошенничество, защита конституционных прав, киберпреступности, законодательство, правоохранительные органы, цифровая безопасность, международная практика.

Protection of constitutional rights in the investigation of online crimes

Annotation. The authors analyze the theoretical and practical aspects of the protection of constitutional rights in the context of cybercrime, reflect the current state of legislation and investigative practice, and consider international experience. Special attention is paid to the need to update legislation, improve the training of law enforcement agencies and introduce new technologies. The article emphasizes that strengthening legal protection in the digital space and

effectively combating online fraud requires an integrated approach combining legislative initiatives, education and technological innovations. This is important for creating a secure digital environment in which the rights and freedoms of citizens are protected.

Keywords: online fraud, protection of constitutional rights, cybercrime, legislation, law enforcement agencies, digital security, international practice.

Цифрлық технологиялар мен интернет біздің өміріміздің ажырамас элементтеріне айналған қазіргі әлемде біз онлайн алаяқтық қаупінің күшеюіне тап боламыз. Бұл құбылыс фишингтік шабуылдардан бастап қаржылық қауіпсіздікке, жеке деректерге және тіпті адамның жеке басына әсер ететін күрделі схемаларға дейінгі онлайн қылмыстардың кең ауқымын қамтиды. Негізгі қиындық-конституциялық құқықтар мен бостандықтарды қорғау үшін терең техникалық білім мен құқықтық негіздерді түсінуді талап ететін осы қылмыстарды сотқа дейінгі тергеу.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 13-бабы [1] жеке тұлғаны құқықтық қорғау үшін негіз құра отырып, әрбір азаматтың өзінің заңды тұлғасын тануға іргелі құқығын бекітеді. Бұл құқық өзінің құқықтары мен бостандықтарын барлық заңды құралдармен қорғау мүмкіндігін қамтиды, бұл цифрлық кеңістіктің қарқынды дамуы және онлайн алаяқтық қаупінің артуы жағдайында ерекше маңызға ие болады.

Интернет пен цифрлық технологиялардың таралуына байланысты виртуалды кеңістікке құқықтар мен бостандықтар саласының кеңеюі құқықтық жүйеге жаңа сын-қатерлер туғызады. Желідегі қаражатты немесе деректерді заңсыз алуға бағытталған әрекеттер болып табылатын онлайн алаяқтықтан қорғау ерекше назар аударуды талап етеді. Онлайн алаяқтық контекстінде адамның негізгі конституциялық құқықтары қолданылады, бұл заң ғылымы тұрғысынан мұқият талдауды қажет етеді. Жеке деректерге рұқсатсыз қол жеткізу арқылы бұзылуы мүмкін жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығы әсіресе өзекті болып табылады. Интернетте жеке ақпаратты заңсыз жинау және пайдалану кезінде қауіп төндіретін жеке деректерді қорғау құқығы да маңызды. Қаржы қаражатын ұрлау немесе алаяқтық жолмен иемдену жағдайларында меншік құқығы қозғалады. Ақырында, адамның қауіпсіздігіне құқық онлайн қылмыс адамның физикалық қауіпсіздігіне ықтимал қауіп төндіретін қауіп-қатер немесе бопсалауды қамтитын жағдайларда өзекті болады. Бұл аспектілер цифрлық ортада құқықтар мен бостандықтарды тиімді қорғау үшін онлайн қылмыспен күресу шараларын әзірлеу кезінде ерекше назар аударуды талап етеді.

Онлайн алаяқтық контекстінде адамның негізгі конституциялық құқықтары тартылғанын атап өткен жөн. Олардың әрқайсысын қарастырайық:

Жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығы – онлайн алаяқтық жағдайларында жиі қауіп төндіретін негізгі конституциялық құқық. Мұндай қылмыстардың көптеген түрлері осы құқыққа тікелей қайшы келетін жеке деректерге рұқсатсыз қол жеткізуді қамтиды. Мысалы, фишинг немесе кибершабуылдардың басқа түрлері құпия ақпаратты рұқсатсыз жинауға және пайдалануға, осылайша адамның жеке өмірін бұзуға әкелуі мүмкін. Осы қауіпті түсіну және оның алдын алудың тиімді тетіктерін әзірлеу қазіргі цифрлық әлемде конституциялық құқықтарды қорғаудың ажырамас бөлігі болып табылады [2, 1579 б.];

2. Жеке деректерді қорғау құқығы негізгі конституциялық құқық болып табылады, ол әсіресе онлайн алаяқтық контекстінде осал. Интернеттегі жеке ақпаратты заңсыз жинау және пайдалану – бұл құқықты бұзудың типтік мысалдары. Мұндай іс-шаралар электрондық хат алмасуға, қаржылық деректерге және басқа да сезімтал мәліметтерге рұқсатсыз қол жеткізуді қамтиды, бұл жеке тұлғаның цифрлық ортадағы құпиялылығы мен қауіпсіздігіне нұқсан келтіреді. Сондықтан жеке деректерді қорғау онлайн қылмыспен күресте маңызды міндетке айналады;

3. Меншік құқығы онлайн алаяқтық контекстінде әсіресе осал болып табылады. Бұл құқық интернет арқылы ұрлық немесе алаяқтық қаржыны иемдену кезінде бұзылады. Рұқсат етілмеген банктік операциялар, шоттарды бұзу және онлайн алаяқтықтың басқа түрлері сияқты әрекеттер адамдардың жеке мүлкіне деген құқығына тікелей нұқсан

келтіреді. Онлайн платформалар цифрлық кеңістіктегі мүлікті құқықтық қорғаудың тиімді шараларын талап ететін осындай қылмыстардың алаңына айналуға [3].

4. Жеке адамның қауіпсіздігіне құқық онлайн қылмыс контекстінде ерекше өзектілікке ие болады, оған қауіп-қатер немесе шантаж кіреді. Мұндай әрекеттер адамның физикалық қауіпсіздігіне нақты қауіп төндіруі мүмкін. Цифрлық дәуірде, жеке ақпарат интернетте оңай қол жетімді болған кезде, қылмыскерлер оны қауіп-қатер немесе бопсалау үшін қолдана алады, осылайша қауіпсіздіктің негізгі құқығын бұзады. Бұл құқық қорғау органдары мен заң шығарушылардан киберқауіпсіздік шеңберінде осы құқықты қорғауға ерекше назар аударуды талап етеді [4, 5].

Осы аспектілердің барлығы цифрлық ортада құқықтар мен бостандықтарды тиімді қорғау үшін к онлайн қылмыспен күресу шараларын әзірлеуде ерекше назар аударуды қажет етеді [6, 38 б.]. Бұл заң шығарушылардың, құқық қорғау органдарының, IT мамандарының және жалпы қоғамның бірлескен күш-жігерін қажет ететін күрделі міндет болып табылады.

Онлайн алаяқтық – бұл азаматтардың жеке өміріне қол сұғылмаушылық пен дербес деректерді қорғау құқығын бұзуы мүмкін күрделі мәселе. Қазақстанда 2022 жылы 20,5 мыңға жуық онлайн алаяқтық тіркелді [7].

Бұған жауап ретінде Қазақстанда азаматтарды онлайн алаяқтықтан қорғау үшін шаралар қабылданды. Мысалы, қаржы ұйымдары мен мемлекеттік органдарға алаяқтық туралы ақпарат алмасуға, олар бойынша қаражатты бұғаттауға, күдікті операциялар мен оларға қатысы бар адамдардың бірыңғай дерекқорын жүргізуге мүмкіндік беретін онлайн-алаяқтармен күресуге арналған жүйе құрылды [8].

Мәселен, азаматтар онлайн алаяқтыққа тап болған жағдайда өздерінің конституциялық құқықтары мен бостандықтарын қорғаудың заңды құралдарына жүгінуге мүмкіндігі бар. Бұл алаяқтыққа күдік туындаған кезде құқық қорғау органдарына жүгіну құқығын ғана емес, сонымен қатар интернеттегі жеке деректерді қорғау үшін мемлекеттік ресурстар мен құралдарға қол жеткізуді де қамтиды.

Онлайн қылмыстарды тергеу контекстіндегі конституциялық құқықтарды қорғаудың өзектілігі әсіресе интернеттегі жеке және құпия ақпараттың көлемі үздіксіз өсіп келе жатқан қазіргі әлемде үлкен. Мұндай деректерді заңсыз пайдалану қаупі бар, бұл конституциялық құқықтарды, соның ішінде жеке басына қол сұғылмаушылық және жеке ақпаратты қорғау құқығын қорғаудың маңыздылығын көрсетеді [9].

Негізгі міндет – онлайн алаяқтықтың жолын кесуге бағытталған әрекеттер негізгі құқықтар мен бостандықтардың бұзылуына әкелмейтінін қамтамасыз ету. Осы мақсатқа жету үшін тергеудің тиімділігін құқықтық стандарттарға сәйкес үйлестіру қажет.

Қазақстанда Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексті қабылдауды қоса алғанда, азаматтардың конституциялық құқықтарын қорғауды күшейту үшін шаралар қабылданды. Бұл кодекс жария-құқықтық дауларды қарау кезінде азаматтардың құқықтарын қорғаудың тиімді тетіктерін енгізуді көздейді.

Сондай-ақ мемлекеттік органдарды ақпараттандыру және мемлекеттік қызметтерді автоматтандыру саласындағы қауіпсіздікті қамтамасыз етуге бағытталған Киберқауіпсіздік тұжырымдамасы («Қазақстанның киберқалқаны») [10] бекітілді.

Жалпы, конституциялық құқықтар мен бостандықтарды қорғау онлайн қылмыспен күрестің маңызды бөлігі болып табылады және барлық күш-жігер осы құқықтар мен бостандықтарды қамтамасыз етуге бағытталуы керек.

Қазіргі заң ғылымында конституциялық құқықтар мен бостандықтар кез келген демократиялық қоғамның құқықтық жүйесінің негізін құрайтын орталық орын алады. Олар жеке өмірге қол сұғылмаушылық, сөз бостандығы, жеке деректерді қорғау және Конституциямен кепілдік берілген басқа да бостандықтар сияқты адамның негізгі құқықтарын қамтиды. Классикалық теория бойынша мемлекет бұл құқықтарды бұзудан бас тартуға ғана емес, сонымен бірге оларды қорғау және ілгерілету үшін белсенді әрекет етуге міндетті.

Құқық қорғау және қылмысты тергеу контекстінде конституциялық құқықтарды қорғау қағидаттары ерекше мәнге ие болады. Құқықтық тәжірибе мен заңнама қылмыстардың жолын кесу және тергеу қажеттілігі мен адам құқықтары мен бостандықтарын қатаң сақтау арасындағы тепе-теңдікті сақтауы керек [11, 181 б.].

Бұл тергеуге қатысты кез келген шаралар, соның ішінде дәлелдемелерді жинау, деректерді өңдеу және алдын алу шараларын қолдану заңнамалық базаға қатаң сәйкес келуі және алға қойылған мақсаттарға пропорционалды болуы керек дегенді білдіреді.

Цифрлық технологиялардың дамуы мен интернеттің қазіргі қоғамның әлеуметтік құрылымына интеграциясының тереңдеуіне байланысты конституциялық құқықтарды қорғауда бірқатар нақты міндеттер туындайды. Анонимділіктің жоғары дәрежесімен және трансшекаралық сипатымен сипатталатын онлайн-кеңістік онлайн алаяқтық, жеке деректерді заңсыз жинау және тарату, киберқорқыту және т.б. сияқты қылмыстың жаңа түрлері үшін жағдай жасайды.

Цифрлық ортада конституциялық құқықтарды қорғау дәстүрлі құқықтық принциптер мен тергеу әдістерін бейімдеуді талап етеді. Бұл, ең алдымен, цифрлық деректерді жинау процесінде жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығын сақтау, цифрлық сәйкестендіру және ақпаратты қорғау мәселелеріне қатысты. Заманауи заңнамада интернеттегі өзара әрекеттестіктің тұрақты дамып жатқан технологиялары мен нысандарының өзгеруі жағдайында азаматтардың құқықтарын қорғауды қамтамасыз ететін киберкеңістіктің бірегей аспектілері ескерілуі тиіс.

Осылайша, онлайн қылмыстар контекстінде конституциялық құқықтарды қорғаудың теориялық негізі классикалық құқықтық доктриналарды цифрлық әлемнің ерекшеліктерін түсінумен біріктіретін кешенді тәсілді талап етеді. Бұл заңнаманы үнемі жаңартып отыру, құқық қорғау органдарын оқыту және қоғамда, әсіресе цифрлық қауіпсіздік пен құпиялылық мәселелеріне қатысты құқықтық мәдениетті дамыту қажеттілігін білдіреді.

Қазақстан Республикасында, көптеген басқа елдердегі сияқты, онлайн қылмыстардың күрделене түсуі заңнамаға жаңа міндеттер қойып отыр. Қазақстанның қылмыстық іс жүргізу заңнамасын қарастырған кезде оның цифрлық дәлелдемелерді жинау мен пайдалануды, сондай-ақ онлайн қылмыс контекстінде күдіктілер мен айыпталушылардың құқықтарын қорғауды қалай реттейтініне назар аудару керек [12]. Жеке өмірге қол сұғылмаушылық, құпиялылық және жеке деректерді қорғауға қатысты нормативтік құқықтық актілерге ерекше назар аудару керек, өйткені олар онлайн қылмыстарды тергеу кезінде адам құқықтарын теріс пайдалану мен бұзудың алдын алуда маңызды рөл атқарады.

Қазақстанда дербес деректер саласындағы қоғамдық қатынастарды реттейтін, сондай-ақ жеке деректерді жинау, өңдеу және қорғаумен байланысты қызметтің мақсатын, қағидаттары мен құқықтық негіздерін айқындайтын «Дербес деректер және оларды қорғау туралы» заң бар [13, 14].

Бұл заң жеке өмірге қол сұғылмаушылық, құпиялылық және жеке деректерді қорғауға қатысты ережелерді қамтиды, олар онлайн қылмыстарды тергеу кезінде теріс пайдалану мен адам құқықтарын бұзудың алдын алуда маңызды рөл атқарады [15].

Сондай-ақ онлайн қылмыспен күрестің маңызды аспектісі халықаралық ынтымақтастық екенін атап өткен жөн. Осы тұрғыда онлайн қылмысқа қарсы күресте мемлекеттердің халықаралық өзара іс-қимылының қылмыстық-процессуалдық және басқа да ұйымдық-құқықтық аспектілері талданады [16].

Тұтастай алғанда, онлайн қылмыспен тиімді күресу тиісті заңнаманы әзірлеу мен орындауды, әртүрлі субъектілер арасындағы ынтымақтастықты және цифрлық ортада жеке деректер мен құпиялылықты қорғау маңыздылығы туралы халықтың хабардарлығын арттыруды қамтитын кешенді тәсілді талап етеді.

Қазақстанда онлайн қылмыстарды тергеу тәжірибесі әртүрлі тәсілдер мен әдістердің күрделі ассортименти болып табылады. Нақты істерді талдай отырып, қандай тергеу әдістері

тиімді және заң талаптарына сәйкес келетінін, қайсысы конституциялық құқықтардың бұзылуына әкеп соғуы мүмкін екенін анықтауға болады. Құқық қорғау органдарының желідегі анонимділік туындаған қиындықтармен қалай күресетінін және әділ және заңды процесті қамтамасыз ету үшін қандай шаралар қабылданатынын бағалау маңызды.

Кейс зерттеулер фишинг, онлайн алаяқтық, зиянды бағдарламаларды тарату және онлайн қылмыстың басқа түрлерін қамтитын жағдайлық зерттеулерді қамтуы мүмкін. Бұл істер бойынша күдіктілердің құқықтары, оның ішінде қорғану және әділ сот ісін жүргізу құқығы қалай қорғалғанын талдау маңызды.

Талдау негізінде Қазақстандағы заңнаманың және тергеу тәжірибесінің қазіргі жағдайы туралы қорытынды жасауға және онлайн қылмыстармен күресу үдерісінде азаматтардың конституциялық құқықтарын қорғау қажеттілігін ескере отырып, оларды жетілдіру жолдарын ұсынуға болады. Бұл заңнамалық бастамаларды, құқық қорғау органдарын оқыту мен дамытуды, тиімді және әділ тергеу рәсімдерін әзірлеуді қамтитын кешенді тәсілді қажет етеді.

Жаһандық құқықтық тәжірибе шеңберінде онлайн қылмыстарды тергеу әр түрлі тәсілдерге бағынады, олардың әрқайсысы белгілі бір елдің бірегей құқықтық және мәдени ерекшеліктерін көрсетеді. Мысал ретінде Америка Құрама Штаттарын алуға болады, онда Федералдық тергеу бюросы (ФБР) онлайн қылмыстарды қадағалау және күресу үшін озық технологияларды және жеке сектормен ынтымақтастықты белсенді түрде пайдаланады [17]. Бұл онлайн алаяқтықпен күресуде құқық қорғау органдарының технологиялық компаниялармен интеграциялануының маңыздылығын көрсетеді.

Қазақстанда, мысалы, онлайн қылмыспен күресу үшін ПМ Алматы академиясының базасында киберзертхана мен киберсынақ алаңы құрылды. Қызметкерлер Қазақстанның жетекші IT-компанияларымен бірлесіп зерттеу жүргізіп, интернет-алаяқтарды блоктайтын бағдарламалық қамтамасыз етуді әзірлейтін ынтымақтастық орнатты [18].

Әрбір елдің өзіне тән құқықтық және мәдени ерекшеліктері бар екенін атап өткен жөн, олар онлайн қылмыстарды тергеу тәсілдерінде көрініс табады. Бұл жергілікті заңдарды, технологияларды және әлеуметтік нормаларды терең түсінуді талап етеді. Сонымен бірге халықаралық ынтымақтастық онлайн қылмыспен күресте маңызды рөл атқарады, өйткені бұл қылмыстардың көпшілігі трансұлттық сипатта болады [19].

Еуропалық Одақта, әсіресе Деректерді қорғаудың жалпы ережесі (GDPR) енгізілгеннен бері, тергеу процесінде жеке деректерді қорғауға ерекше назар аударылады [20]. Бұл мысал азаматтардың жеке ақпаратының құпиялылығына құқықтарын қорғаумен онлайн қылмыспен күресу қажеттілігін қалай теңестіру керектігін көрсетеді.

Халықаралық тәжірибені талдау конституциялық құқықтарды табысты қорғаудың негізгі элементі тергеу рәсімдерін реттейтін нақты заңнамалық базаны құру болып табылатынын көрсетеді. Мысалы, Австралияда құқық қорғау органдарының жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығын қорғауды қамтамасыз ететін электрондық коммуникациялар мен басқа да деректерге қол жеткізу құқығына қатысты қатаң ережелер бар.

Австралияда қадағалау (анықтау және араласу) заңнамасына 2020 жылғы түзетулер туралы заң жобасы Австралияның федералды полициясына (AFP) және Австралияның қылмыстық барлау комиссиясына (ASIC) онлайн қылмыспен күресу үшін үш жаңа өкілеттік береді:

1. Деректерді бұзу туралы ордер: полицияға оларды өзгерту, көшіру, қосу немесе жою арқылы «деректерді бұзу» мүмкіндігін береді;
2. Желілік қызмет ордері: полицияға ордер қолданылатын немесе пайдаланылуы мүмкін құрылғылардан немесе желілерден барлау жинауға мүмкіндік береді;
3. Есептік жазбаны алу туралы бұйрық: полицияға тергеу үшін ақпарат жинау мақсатында Интернеттегі (мысалы, әлеуметтік желілердегі) аккаунтты бақылауға алуға мүмкіндік береді [21].

Бұл мысалдар конституциялық құқықтарды сәтті қорғау үшін тергеу процедураларын реттейтін нақты заңнамалық шеңбер құрудың маңыздылығын көрсетеді.

Олар сондай-ақ құқық қорғау органдарының электрондық поштаға және басқа деректерге қол жеткізу өкілеттіктеріне қатысты қатаң ережелер жеке өмір құқығын қорғауды қамтамасыз ете алатынын атап көрсетеді.

Тергеу процесінде күдіктілер мен айыпталушылардың құқықтарына да айтарлықтай назар аударылады. Көптеген елдерде, соның ішінде Ұлыбритания Мен Германияда құқық қорғау органдарының іс-әрекеттерінде транспаренттілікті бақылау және қамтамасыз ету тетіктері бар [22]. Бұл тергеу процесінде күдіктілер мен айыпталушылардың құқықтарын қорғаудың маңызды элементі болып табылатын әрекеттерге сот тәртібімен шағымдану мүмкіндігін қамтиды.

Интерпол және Еуропол сияқты халықаралық ұйымдар онлайн қылмыстарды тергеудің стандарттары мен нұсқауларын әзірлеуде шешуші рөл атқарады [23]. Олар тергеудің тиімділігін де, адамның негізгі құқықтарын қорғау қажеттілігін де ескереді [24, 80 б.]. Бұл онлайн қылмыспен күресте халықаралық ынтымақтастықтың маңыздылығын көрсетеді.

Интерпол және Еуропол сияқты халықаралық ұйымдардың онлайн қылмыстарды тергеудің стандарттары мен нұсқаулықтарын әзірлеудегі адам құқықтарының тиімділігін де, қажеттілігін де ескеретін рөлін атап өткен жөн.

Халықаралық тәжірибе мен озық тәжірибелерді зерделеу заң шығару бастамаларын әзірлеуді, халықаралық ынтымақтастықты күшейтуді және технологиялық инновацияларды қолдануды қоса алғанда, онлайн қылмыстарды тергеу процесінде конституциялық құқықтарды қорғау тетіктерін жетілдірудің негізгі бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді.

Талдау онлайн қылмыстарды тергеу контекстінде құқықтарды қорғау тетіктерін жетілдіру үшін келесі бағыттарды қарастыру маңызды екенін көрсетеді:

1. Цифрлық дәуірге бейімделу үшін онлайн алаяқтық контекстінде құқық қорғау органдарының өкілеттіктерін нақтылауды және деректерді қорғауды нығайтуды қоса алғанда, заңнаманы жаңарту және жаңғырту қажет. Бұл жаңарту цифрлық ортаға байланысты бірегей сын-тегеуріндер мен тәуекелдерді көрсетуі және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының қауіпсіздігі мен сақталуы арасындағы тепе-теңдікті ескере отырып, онлайн қылмыстардың алдын алу мен тергеу үшін нақты және тиімді негіздерді қамтамасыз етуі тиіс;

2. Онлайн алаяқтыққа қарсы күресте құқық қорғау органдары мен сот жүйесінің тиімділігін арттыру үшін қызметкерлерді сапалы даярлау мен оқытуды қамтамасыз ету өте маңызды. Бұл дәстүрлі тергеу әдістерін ғана емес, сонымен қатар киберкеңістікке тән заманауи технологиялар мен тәжірибелерді енгізуді де қамтиды. Бұл тәсіл онлайн қылмыстарға жауап берудің тиімділігін арттырады және цифрлық ортаға байланысты қауіптер туралы тереңірек түсінік береді;

3. Құқықтарды қорғау үшін жаңа технологияларды әзірлеу және енгізу, сондай-ақ қоғамның тәуекелдер мен онлайн қауіпсіздік шаралары туралы хабардарлығын арттыру онлайн алаяқтықпен күресудің негізгі аспектілері болып табылады. Бұл деректерді қорғаудың жаңа құралдарын құруды, сондай-ақ азаматтарды интернеттегі ықтимал қауіптер және олардың алдын алу жолдары туралы хабардар етуге бағытталған білім беру бағдарламаларын қамтиды. Бұл бастамалар цифрлық ортадағы жалпы қауіпсіздікті айтарлықтай арттыра алады.

Осы ұсыныстарды іске асыру цифрлық кеңістікте азаматтардың құқықтық қорғалуын нығайтуға және онлайн алаяқтыққа қарсы күрестің тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Олар цифрлық әлемде сенім мен қауіпсіздікті сақтау үшін маңызды заманауи және тиімді әдістермен қорғалған адамдардың құқықтары мен бостандықтары бар қауіпсіз онлайн ортаны құруға бағытталған.

Мақаланың соңғы бөлімінде құқықтарды қорғау тетіктерін жетілдіру онлайн қылмыстармен күресу контекстінде өте маңызды болып табылатындығы атап көрсетілген. Талдау заңнаманы жаңарту, құқық қорғау органдарының біліктілігін арттыру және жаңа

технологиялар мен білім беру құралдарын әзірлеу қажеттілігін анықтады. Бұл қадамдар құқықтық жүйені нығайтуға, онлайн-алаяқтыққа қарсы іс-қимылдың тиімділігін арттыруға және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғайтын қауіпсіз цифрлық кеңістік құруға ықпал етеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы, 1995 жылғы 30 тамыз. –URL: https://www.akorda.kz/kz/official_documents/constitution
2. Tigran D. Oganessian. The Right to Privacy and Data Protection in the Information Age // Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences. – 2020. – 13 (10). – pp. 1576–1589.
3. ВС разъяснил особенности рассмотрения дел о киберпреступлениях. – URL: <https://rapsinews.ru/publications/20221215/308564889.html>
4. Cybercrime Module 3 Key Issues: The Role of Cybercrime Law. – URL: <https://www.unodc.org/e4j/ru/cybercrime/module-3/key-issues/the-role-of-cybercrime-law.html>.
5. Понятие «информационной безопасности личности»: анализ российского законодательства. – URL: <https://apni.ru/article/5534-ponyatie-informatsionnoj-bezopasnosti>
6. Шикун И.Р., Куркин Е.Н. КИБЕРПРЕСТУПНОСТЬ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ: ОСНОВНЫЕ МЕТОДЫ БОРЬБЫ И ПРОБЛЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ // Международный журнал экспериментального образования. – 2023. – № 1 – С. 37-41.
7. Как защитить себя от интернет-мошенников. – URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/ardfm/press/article/details/121747?lang=ru>.
8. Усть-Каменогорск – В Казахстане создали базу подозрительных онлайн-операций и замешанных в них людей. – URL: <https://yk.kz/news/kriminal/v-kazaxstane-sozdali-bazu-podozritelnyx-onlajn-operacij-i-zameshannyx-v-nix-lyudej-347394.html>
9. Киберқауіпсіздік тұжырымдамасын («Қазақстанның киберқалқаны») бекіту туралы ҚР Үкіметінің 2017 жылғы 30 маусымдағы № 407 қаулысы. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000407>.
10. «Защита конституционных прав граждан будет усилена в связи принятием Административного процедурно-процессуального кодекса. – URL: <https://sud.gov.kz/rus/massmedia/zashchita-konstitucionnyh-prav-grazhdan-budet-usilena-v-svyazi-prinyatiem>.
11. Н.И. Амрахов. Преступления против конституционных прав человека: обстановка, способы подготовки, совершения и сокрытия преступлений // научные ведомости. Серия Философия. Социология. Право. – 2013. – № 8 (151). Выпуск 24. – С. 180- 185.
12. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі. ҚР Кодексі 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000231>
13. Дербес деректер және оларды қорғау туралы Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 21 мамырдағы № 94-V Заңы. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31396226.
14. Дербес деректер және оларды қорғау туралы ҚР 2013 жылғы 21 мамырдағы № 94-V Заңы. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1300000094/z13094.htm>.
15. Дербес деректерді жинау, өңдеу қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасының Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрінің 2020 жылғы 21 қазандағы № 395/НҚ бұйрығы. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000021498>.
16. Международное сотрудничество в борьбе с киберпреступностью в контексте противодействия новым вызовам и угрозам. – URL: <https://lawjournal.spbu.ru/article/download/10667/9731/>.
17. ФБР: больше \$4 млрд убытков от киберпреступлений в 2020. – URL: <https://10guards.com/ru/articles/fbi-4-billion-in-cybercrime-losses/>
18. В МВД назвали лидирующие виды мошенничества в Интернете. – URL: <https://sarbaz.kz/v-centre-vnimanija/1212-v-mvd-nazvali-topovye-vidy-moshennichestva-v-internete/>
19. Международное сотрудничество в борьбе с киберпреступностью в контексте противодействия новым вызовам и угрозам. – URL: <https://lawjournal.spbu.ru/article/view/10667>
20. Общий регламент по защите данных (GDPR): обзор. – URL: <https://www.microsoft.com/ru-ru/trust-center/privacy/gdpr-overview>
21. Австралия: Беспрецедентный законопроект о слежке прошел через парламент за 24 часа. – URL: <https://tuta.com/ru/blog/posts/australia-surveillance-bill>
22. Вопросы и ответы — Международный уголовный суд. – URL: <https://www.un.org/ru/law/icc/qa.shtml>
23. Взаимодействие с ИНТЕРПОЛОМ и ЕВРОПОЛОМ. – URL: <https://www.sorainen.com/ru/service/razreshenie-sporov-i-upravlenie-riskami/interpol-europol/>
24. Баранов А.А., Соломатина Е.А., Ильинский И.И. Роль деятельности международных организаций и Интерпола в борьбе с преступностью // Вестник Московского университета МВД России. – 2017. – №4. – С. 79-84.

ҚЫЛМЫСТЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ САЛАДАҒЫ «ДӘРІГЕРЛІК ҚАТЕЛІК» ҰҒЫМЫН ҚАРАСТЫРУ

Байжұма Ж.А.

*Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы жанындағы
Құқық қорғау органдары академиясының магистранты,
Қазақстан Республикасы, Астана қ.*

Аңдатпа. Автор қазіргі таңдағы өзекті тақырыптардың бірі – конституциялық құқықтарға қатысты мәселелер, атап айтқанда медицина қызметкерлерінің елімізде ең құнды қазына ретінде қорғалатын азаматтардың өмірі мен денсаулығын сақтаудағы рөлін қарастырған. Бұл мақалада дәрігерлік қателік ұғымымен біріктірілген қылмыстардың абайсыз қылмыстар ретіндегі айрықша ерекшелігіне назар аударылады. Сонымен қатар, дәрігерлік қателіктің жасалу салдарлары, дәрігерлік қателік үшін қылмыстық жауаптылықты декриминализациялау мәселесіне тоқталып өткен. Қылмыстық саралау проблемаларының кейбір ерекшеліктері және дәрігерлік қателік ұғымымен біріктірілген қылмыстардың себептері зерттелген.

Түйін сөздер. Конституциялық құқық; дәрігерлік қателік; қылмысты декриминализациялау, қылмыстық жауаптылық.

Рассмотрение понятия «врачебная ошибка» в уголовно-правовом поле

Аннотация. Автор рассмотрел одну из актуальных на сегодняшний день тем – вопросы, касающиеся конституционных прав, в частности роль медицинских работников в сохранении жизни и здоровья граждан, охраняемых в стране как самое ценное сокровище. В данной статье отражены отличительные особенности преступления преступлений как неосторожных преступлений, объединенных понятием врачебной ошибки. Кроме того, были затронуты вопросы последствий врачебной ошибки, декриминализации уголовной ответственности за врачебную ошибку. Исследованы некоторые особенности проблем уголовной квалификации и причины преступлений, объединенных понятием врачебной ошибки.

Ключевые слова. Конституционное право; врачебная ошибка; декриминализация преступления, уголовная ответственность.

Consideration of the concept of medical error in the criminal legal field

Annotation. The author considered one of the most relevant topics today – issues related to constitutional rights, in particular the role of medical workers in preserving the life and health of citizens, protected in the country as the most valuable treasure. This article reflects the distinctive features of the crime of crimes as reckless crimes, united by the concept of medical error. In addition, the issues of the consequences of medical error and the decriminalization of criminal liability for medical error were raised. Some features of the problems of criminal qualification and the causes of crimes united by the concept of medical error are investigated.

Keywords. Constitutional law; medical error; decriminalization of crime, criminal liability.

Кіріспе. Қазақстан Республикасының Конституциясы ең қымбат қазына – адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары екенін бекітеді. Атазаңның бұл қағидасы қылмыстық заңнамада қылмыстық теріс қылық пен қылмыс ұғымын айқындап, қылмыстық жауаптылықты, оның ішінде «дәрігерлік қателікті» абайсызда жасалған қылмыс түрі ретінде белгілеу жолын туындатады.

«Дәрігерлік қателік» - қазіргі медицинадағы ең өзекті мәселелердің бірі. Алайда, бұл мәселенің тарихы жүз жылдан астам уақытқа созылғанына қарамастан, бұл құбылыс туралы әлі күнге дейін бірыңғай түсінік жоқ. Терминологиялық шатасулар тек кәсіпқойлар арасында ғана емес, мысалы, халық арасында немесе бұқаралық ақпарат құралдарында жиі

СОДЕРЖАНИЕ

Абикенов А.Н. АУЫРЛАТАТЫН ЖАҒДАЙЛАРДА КІСІ ӨЛТІРУДІҢ ЖАҢА ҚҰРАМДАРЫНЫҢ МОРАЛЬДЫҚ НЕГІЗДЕРІ	3
Акимжанов Т.К. О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ КВАЛИФИКАЦИИ ДЕЯНИЙ, СОВЕРШАЕМЫХ ОРГАНИЗОВАННЫМИ ПРЕСТУПНЫМИ ГРУППАМИ	6
Алдабергенова Н.А. АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ ЖӘНЕ СОТ ӘДІЛДІГІ	13
Аманова Д.Т. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАСӨСПІРІМДЕР ҚЫЛМЫСЫНЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ	16
Aratuly K., Kabulova S. THE MAIN METHODS AND TECHNIQUES USED IN HOMEOSCOPIC RESEARCHING	20
Аюпова З.К., Тлебаева Г.М. К ВОПРОСУ ОБ ОБЕСПЕЧЕНИИ ЗАЩИТЫ КОНСТИТУЦИОННЫХ ПРАВ И СВОБОД ЛИЧНОСТИ В СФЕРЕ СУДОПРОИЗВОДСТВА	25
Аюпова З.К., Кусаинов Д.У. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И РОЛЬ СУДЕБНОЙ СИСТЕМЫ В ПРЕДОТВРАЩЕНИИ КОРРУПЦИИ	29
Аюпова З.К., Джанкадыров С.С. ПРОБЛЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ КОНСТИТУЦИОННЫХ НОРМ В СФЕРЕ СУДОПРОИЗВОДСТВА	36
Әпсімет Н.М., Алимкулов Е.Т. ОНЛАЙН ҚЫЛМЫСТАРДЫ ТЕРГЕУ КЕЗІНДЕ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАРДЫ ҚОРҒАУ	41
Байжұма Ж.А. ҚЫЛМЫСТЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ САЛАДАҒЫ «ДӘРІГЕРЛІК ҚАТЕЛІК» ҰҒЫМЫН ҚАРАСТЫРУ	48
Берсугурова Л.Ш. РАЗВИТИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ОБ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА СОВЕРШЕНИЕ КОРРУПЦИОННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В ОТЕЧЕСТВЕННОМ ПРАВЕ	52
Бисенгали Л., Тулегенов Ә. РЕШЕНИЕ ДИАГНОСТИЧЕСКИХ ЗАДАЧ ПРИ ПРОИЗВОДСТВЕ БАЛЛИСТИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ	59
Галымжанова А.Б. ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ НАЗНАЧЕНИЯ СУДЕБНО- ПОЧЕРКОВЕДЧЕСКИХ ЭКСПЕРТИЗ В РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	62
Досанов М.У., Маликова А.Ш., Сапаргали С.С. ЭВОЛЮЦИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ДАКТИЛОСКОПИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МЕТОДОВ И ПОДХОДОВ	66
Жанжигитов С.Ж. КОНФЛИКТОГЕНДІ ЛЕКСИКА ЖӘНЕ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ САРАПТАМА АРАҚАТЫНАСЫ	72
Жолдыбаев І.Ж., Жанибеков А.К. ҚЫЛМЫСТЫҚ ТЕРІС ҚЫЛЫҚТАР ТУРАЛЫ ІСТЕР БОЙЫНША СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	80
Жук М.Г.	